

УДК 378.126

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ГАЛУЗЕВИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

Жабенко О.В.

Інститут вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України

У статті проаналізовано нормативно-правову базу щодо професійного розвитку науково-педагогічних працівників в Україні. Для дослідження було взято вісім кращих галузевих університетів за рейтингом 2017 року. На основі аналізу інформаційних джерел галузевих університетів досліджено практики професійного розвитку їх науково-педагогічних працівників. Виявлено позитивний досвід у практиках професійного розвитку науково-педагогічних працівників галузевих університетів, що можуть бути поширеними на інші заклади вищої освіти України. Окреслено перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: науково-педагогічні працівники, професійний розвиток, професійна компетентність, підвищення рівня професійної компетентності, підвищення кваліфікації, стажування.

Постановка проблеми. Інтеграція національної системи освіти до Європейського освітнього простору ставить на перший план питання підвищення якості освіти, якості як в організації навчального процесу, так і якісного продукту – компетентних випускників-фахівців. Це стане можливим за умови наявності в закладах вищої освіти висококваліфікованого науково-педагогічного складу, високий рівень компетентності якого досягається через підготовку, спеціалізацію, підвищення кваліфікації, стажування тощо. Тому аналіз практики професійного розвитку науково-педагогічних працівників у галузевих університетах є актуальним і необхідним для визначення шляхів подальшого розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі підвищення рівня професійної компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти приділяли увагу багато вчених: Борова Т. аналізувала результат формування та розвитку професійної діяльності науково-педагогічних працівників – систему професійних компетентностей науково-педагогічних працівників [1]; Лузік Е. досліджувала залежність ефективності підготовки студентів закладу вищої освіти технічного профілю до майбутньої управлінської діяльності від компетентності науково-педагогічних працівників [14], Мирончук Н. визначала мету, зміст, результат стажування науково-педагогічних працівників [15], Мороз В. акцентував увагу на напрямках удосконалення механізму організації підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти [16].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Аналіз наукових праць свідчить, що науковці приділяли значну увагу змісту, специфіці, складовим, етапам формування професійної компетентності, сутності й організації підвищення компетентності науково-педагогічних працівників. Проте поза їх увагою залишилися питання практики професійного розвитку науково-педагогічних працівників у галузевих університетах України.

Мета статті: проаналізувати практику професійного розвитку науково-педагогічних працівни-

ків у галузевих університетах України та на цій основі виявити позитивний досвід, що може бути поширеним на всі заклади вищої освіти України.

Основні завдання статті: проаналізувати нормативно-правову базу України та правові акти галузевих університетів України з питань професійного розвитку науково-педагогічних працівників; виявити позитивний досвід професійного розвитку науково-педагогічних працівників у галузевих університетах.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» в Україні до галузевих університетів відносяться технологічні, педагогічні, гуманітарні, медичні, економічні, юридичні, фармацевтичні, аграрні, мистецькі, культурологічні, військові та інші заклади. На основі даних порталу Освіта.ua для нашого дослідження візьмемо по два кращих університети за 2017 рік у галузях педагогіки, медицини, економіки, юриспруденції [24]:

педагогічні: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова; Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського;

медичні: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького; Національний медичний університет імені О.О. Богомольця;

економічні: Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана; Київський національний торговельно-економічний університет;

юридичні: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого; Національний університет «Одеська юридична академія».

Підготовка, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників є складовою кадрової політики галузевих університетах і здійснюється відповідно до вимог законів України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII, Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, затвердженого наказом МОНмолодьспорту України від 24.01.2013 № 48 та власних положень про підвищення кваліфікації і стажування науково-педагогічних працівників, як, наприклад, «Положення про підвищення кваліфікації та стажування

педагогічних та науково-педагогічних працівників Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького». Професійний розвиток реалізується за різними видами (навчання за освітньою, освітньо-науковою, науковою програмами, «переведення на посади старших наукових співробітників для завершення докторської дисертації, творча відпустка тривалістю до одного року для завершення дисертації або написання монографій, підручників» [27, с. 28], стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах [2], участь у наукових, науково-практичних та науково-методичних конференціях [20, с. 8] тощо) та у різних формах (інституційна, дуальна, на робочому місці тощо) [2].

Організацію процесу підготовки здобувачів за освітньо-науковими та науковими програмами здійснюють у галузевих університетах відділи аспірантури і докторантури. Освітньо-наукові та наукові програми підготовки розробляються самостійно кожним галузевим університетом та мають міждисциплінарний характер. Крім того, університетами розроблено методичні рекомендації щодо написання і захисту дисертацій, проводять методичні семінари з написання наукових робіт із дотриманням етичних норм. Для забезпечення якісної підготовки докторів наук та докторів філософії в університетах постійно ведеться робота із «удосконалення системи атестації докторантів, аспірантів, організації планування, обліку і контролю за підготовкою дисертаційних робіт» [6, с. 10].

У галузевих університетах реалізується принцип поєднання освіти і науки, що проявляється у залученні науково-педагогічних працівників до наукової діяльності із особливим акцентом на здобутті ними наукових ступенів. Керівники закладів вищої освіти акцентують увагу на необхідності сприяння у здобутті наукових ступенів науково-педагогічними працівниками, які їх не мають, та залучення до викладацької діяльності кандидатів і докторів наук [12].

Функції з організації підвищення кваліфікації (стажування) науково-педагогічних працівників здійснюють у галузевих університетах різні підрозділи, наприклад, наукова частина (ПНПУ імені К.Д. Ушинського), навчальний відділ (ЛНМУ імені Данила Галицького), навчально-методичний відділ (КНТЕУ, НУ «Одеська юридична академія»). Організацію підвищення кваліфікації (стажування) науково-педагогічних працівників галузевих університетів за кордоном забезпечують відділи міжнародних зав'язків цих університетів.

Підвищення кваліфікації (стажування) науково-педагогічних працівників здійснюється відповідно до затверджених ректорами галузевих університетів п'ятирічних і річних планів-графіків за відповідними формами навчання, як, наприклад, «План роботи наукової частини з питань підвищення кваліфікації та стажування науково-педагогічних кадрів (щорічний)» (ПНПУ імені К.Д. Ушинського), «План підвищення кваліфікації викладачів Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького на ФПК НМУ ім. О.О. Богомольця на 2017–2018 н.р.».

Слід зауважити, що курси підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників проводить не кожен заклад вищої освіти через недостатньо визначені на державному рівні механізми їх здійснення (недосконала нормативно-правова база підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників) і відсутність бюджетного фінансування (державного замовлення) на цей вид освітньої послуги (підвищення кваліфікації здійснюється за рахунок закладів вищої освіти – замовників або самих викладачів), та відсутність фахівців, які можуть дати якісні знання [3; 21].

Структурні підрозділи галузевих університетів, одним із напрямів діяльності яких є організація та проведення курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти є: Інститут неперервної освіти НПУ імені М.П. Драгоманова; Інститут післядипломної освіти та сертифікації ПНПУ імені К.Д. Ушинського; Навчально-науковий центр неперервної професійної освіти Інституту післядипломної освіти НМУ імені О.О. Богомольця; Інститут післядипломної освіти КНЕУ імені Вадима Гетьмана; Інститут вищої кваліфікації КНТЕУ; Інститут післядипломної освіти НЮУ імені Ярослава Мудрого. У цих підрозділах галузевих університетів за кошти фізичних і юридичних осіб науково-педагогічні працівники можуть фахово вдосконалюватись, розширювати, поглиблювати й оновлювати компетентності через спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації, стажування з ліцензованих в університетах спеціальностей відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266 за довго-строковими і коротко-терміновими курсами підвищення кваліфікації.

Безпосередню роботу щодо професійного розвитку науково-педагогічних працівників здійснюють кафедри університетів, а завідувачі кафедр «ведуть роботу щодо підготовки науково-педагогічних кадрів, підвищення наукової кваліфікації і педагогічної майстерності викладачів кафедр» [2, с. 23].

Проходження науково-педагогічними працівниками підвищення кваліфікації у галузевих університетах визначається її необхідністю (термін дії результатів попереднього підвищення кваліфікації (стажування) уже закінчився тощо). Проте для певних категорій є обов'язкові вимоги. Наприклад, у Київському національному торговельно-економічному університеті обов'язково підвищують кваліфікацію або проходять стажування випускники закладів вищої освіти, які вперше прийняті на штатні посади до КНТЕУ [20, с. 3-4].

Цікавою є практика професійного розвитку науково-педагогічних працівників у медичних і фармацевтичних закладах вищої освіти, оскільки їх випускники не мають достатньо сформованої психолого-педагогічної компетентності, необхідної для викладацької діяльності у закладі вищої освіти. Згідно із [30] безпосередньо після зарахування на посаду молоді викладачі підвищують компетентність у своєму закладі вищої освіти: педагогічну – на створених для цього постійно діючих навчальних семінарах (їх роботу організує і контролює ректор або проректор з навчальної роботи); спеціальну – на кафедрі (цю роботу організовує і контролює завідувач кафедри) [30].

Науково-педагогічні працівники зі стажем науково-педагогічної роботи від 2 до 5 років, зобов'язані пройти первинне підвищення кваліфікації тривалістю 6 тижнів у Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця (медичні заклади вищої освіти) та Національному фармацевтичному університеті (фармацевтичні заклади вищої освіти). Програми первинного підвищення кваліфікації передбачають: здійснення різних видів навчальної діяльності («отримання базових знань з педагогіки та педагогічної психології, навиків їх використання у навчальному процесі; оволодіння сучасними технологіями організації навчального процесу, контролю рівня знань і умінь; вивчення форм методичної роботи, особливостей організації навчального процесу профільних кафедр навчальних закладів»; оволодіння практичними навичками застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі [30]); проходження педагогічної практики на відповідних профільних кафедрах з подальшим її психолого-педагогічним аналізом і оцінкою; виконання атестаційно-випускної роботи; складання підсумкового заліку.

Надалі підвищення кваліфікації здійснюється на відповідних «базах підвищення кваліфікації». Його мета – удосконалення професійної майстерності викладача за фахом дисципліни викладання, наукової, а для викладачів клінічних кафедр – і лікарської кваліфікації. Різні види підвищення кваліфікації проходять усі викладачі медичних навчальних закладів (не рідше одного разу протягом 5 років) – із педагогіки, педагогічної психології та сучасних технологій навчання [30].

Базами підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників медичних і фармацевтичних закладів вищої освіти можуть бути: кафедри свого закладу вищої освіти; науково-дослідні інститути; кафедри закладів вищої освіти України; закордонні заклади вищої освіти, науково-дослідні інститути та лікувальні установи. Затвердження цих закладів і підрозділів як баз підвищення кваліфікації викладачів проводиться на конкурсній основі за результатом аналізу програм циклів підвищення кваліфікації викладачів (подаються різними установами і підрозділами, що претендують на статус базового) на щорічній нараді завідувачів однопрофільних кафедр. Рішення наради затверджується МОЗ України, після чого відповідним кафедрам, науково-дослідним інститутам надається статус «базис підвищення кваліфікації» [30].

У галузевих університетах приділяється увага удосконаленню змісту і форм підвищення кваліфікації, спрямованого на розвиток творчого потенціалу науково-педагогічних працівників, підвищення рівня їх професійних, комунікативних, інформаційних, правових компетентностей. Зміст підвищення кваліфікації (стажування) визначається вимогами: «до кадрового забезпечення провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти (містяться у додатку 12 Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти); до змісту та результатів освітньої діяльності у межах стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти у межах кожної спеціальності» [20, с. 7].

В університетах педагогічного профілю професійний розвиток науково-педагогічних працівників спрямовується на підвищення педагогічних, соціально-гуманітарних, психологічних складових професійної компетентності, інформаційної компетентності. Наприклад, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова пропонує програми підвищення кваліфікації за напрямками: педагогіка вищої школи (гуманітарний, технічний напрями); інформаційні технології у викладацькій діяльності; інноватика у викладанні мовних, гуманітарних, природничих, фізико-математичних, економічних, соціально-політичних, інформаційних дисциплін, дисциплін з фізичного виховання та спорту; управління навчальним закладом (також формується управлінська складова професійної компетентності) [22].

В економічних, медичних та юридичних університетах акцентується увага на розвитку фахової складової професійної компетентності. Наприклад, в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана для науково-педагогічних працівників пропонуються програми підвищення кваліфікації за такими напрямками: облік і оподаткування; маркетинг; фінанси, банківська справа та страхування; економічна теорія; підприємництво, торгівля та біржова діяльність; економіка; менеджмент; міжнародні економічні відносини [8]; у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого – освітньо-професійні програми, розроблені для циклів: історико-теоретичного, цивільно-правового, адміністративно-правового, кримінально-правового тощо. При формуванні програм враховуються: фахові потреби науково-педагогічних працівників; зв'язок навчання з практикою; необхідність застосування різних сучасних форм навчання, інформаційно-комунікаційних технологій тощо [9].

Підвищенню психолого-педагогічної складової професійної компетентності науково-педагогічних працівників у галузевих університетах також приділяється увага. Наприклад, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця пропонує програму довгострокового підвищення кваліфікації, спрямовану на формування нових й удосконалення існуючих професійних компетентностей в науково-педагогічній, науково-дослідній, організаційно-управлінській діяльності. Програмою передбачено вивчення шести тематичних розділів: організація навчального процесу; сучасні технології, форми та методи навчання; андрагогічні особливості навчання дорослих; методологічні підходи до оцінювання та стандартизації навчального процесу; організація самостійної роботи студентів та інших категорій осіб, які навчаються; сучасні вимоги до навчально-методичних матеріалів [17].

Молоді науково-педагогічні працівники Київського національного торговельно-економічного університету навчаються на курсі «Вища школа педагогічної майстерності», що передбачає відвідування циклу навчально-методичних семінарів за напрямками: новітні тренди сучасної вищої освіти; ораторське мистецтво для викладача та науковця; імідж викладача; інтеграція науки і освіти; особливості розробки навчально-методичного забезпечення дисциплін. По завершенні

курсу слухачі повинні підготувати авторські методичні проекти та захистити їх перед атестаційною комісією [6, с. 11].

Для науково-педагогічних працівників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого діє внутрішньо-вузівська підготовка «Школа професійної майстерності», що передбачає підготовку за двома навчальними програмами: «Проблеми теорії та педагогіки вищої школи» (для викладачів з педагогічним стажем до 10 років) та «Актуальні проблеми вищої юридичної освіти» (для викладачів з педагогічним стажем понад 10 років). За підсумками навчання публікуються збірники тез і наукових повідомлень учасників навчання [7, с. 35; 9].

Також для професійного розвитку науково-педагогічних працівників широко використовуються короткотермінові курси підвищення кваліфікації (тренінги, майстер-класи, семінари тощо) за такими напрямками: психолого-педагогічна майстерність; інноваційні технології навчання; використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Наприклад, у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського для науково-педагогічних працівників пропонується 54 теми тренінгів із 12 спеціальностей. Найбільше тем, а саме 15, 14 і 8 пропонується зі спеціальностей: 012 Дошкільна освіта, 014 Середня освіта (математика), 014 Середня освіта (фізичне виховання) відповідно [13]. Також для викладачів університету на факультетах проводяться тренінги із підготовки проектів для отримання національних і міжнародних грантів, пов'язаних із різними науково-дослідними програмами [29]. У Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця пропонуються тренінги з організації структурованого клінічного іспиту, лекцій, тестових завдань множинного вибору [17]. А у Національній юридичній академії імені Ярослава Мудрого – тренінги з проблем алгоритмізації та диференціації розробки освітніх програм бакалавра і магістра відповідно до ЄКТС в контексті юридичних професій, методології побудови архітектури компетентностей і результатів навчання в освітніх програмах тощо [7, с. 34]. Систематична участь викладачів в роботі таких семінарів і тренінгів вважається однією з форм підвищення кваліфікації.

Розвиток комунікативної компетентності науково-педагогічних працівників у галузевих університетах передбачає вивчення іноземної мови. Для цього в університетах передбачені: додаткові послуги (курси) з вивчення іноземних мов для аспірантів та молодих викладачів (заняття з китайської, турецької, корейської мов та івриту на базі університету), англомовні дискурс-студії [23; 29]; лекції закордонних фахівців для підняття рівня володіння іноземною мовою; запровадження англомовних курсів із педагогічних дисциплін [25; 26]; проходження тестування або вивчення іноземної мови за спеціалізованими програмами комунікативного спрямування згідно Common European Framework (CEF) [18]; сертифікація науково-педагогічних кадрів у співпраці із British Council (у 2017 році склали іспит і отримали сертифікати ARTIS 124 викладачі Національного медичного університету імені О.О. Богомольця) [4, с. 91].

На розвиток правової компетентності науково-педагогічних працівників звертають увагу окрім юридичних університетів ще й в Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського. Там організовано постійно діючий семінар для ознайомлення із: авторським немайновим та майновим правом на творчу продукцію; новими умовами оформлення новацій, охоронних документів тощо [29].

Аналіз засвідчив, що на формування світоглядних цінностей науково-педагогічних працівників звертають увагу лише в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова. Для посилення організаційної й патріотично-виховної роботи в колективі, «спрямованої на формування національної свідомості, любові до Батьківщини, активізації громадянської позиції» в університеті працює політико-правовий лекторій «Україна на зламі століть в умовах війни та миру» [25].

Стажування науково-педагогічних працівників, як один із видів підвищення кваліфікації, теж активно практикується у галузевих університетах. Стажування переважно проходить на базі провідних університетів та наукових установ України.

Позитивним є досвід галузевих університетів економічного профілю частина науково-педагогічних працівників яких підвищують рівень своєї компетентності в приватних структурах, банках (для яких готують фахівців). Наприклад, у 2017 році підвищили кваліфікацію 204 особи Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (20,3% від загальної кількості науково-педагогічного персоналу університету), із них: у закладах вищої освіти – 168 осіб (82,4%); у наукових закладах України – 7 осіб (3,4%); на підприємствах (установах, організаціях) – 11 осіб (5,4%) [5, с. 27].

Крім того, у Київському національному торговельно-економічному університеті науково-педагогічним працівникам зараховується як стажування участь у наукових, науково-практичних, науково-методичних конференціях і семінарах (за умови одержання посвідчення або сертифікату, що підтверджує участь у цих заходах) при їх тривалості не менше двох днів. При цьому сумарна кількість навчальних годин участі у таких заходах (визначається програмою відповідного заходу) має становити не менше 6 кредитів ЄКТС [20, с. 9].

Слід відзначити, що науково-педагогічні працівники клінічних кафедр медичних університетів поряд із викладацькою та науковою діяльністю займаються практичною лікувальною діяльністю. Можна стверджувати, що вони окрім обов'язкових для всіх науково-педагогічних працівників видів професійної діяльності, а саме навчальної, методичної, наукової, організаційної й виховної, виконують ще одну функцію – лікувальну (практичну). У цьому є свої переваги, адже науково-педагогічні працівники мають змогу поповнювати багаж практичного досвіду для подальшої викладацької і наукової діяльності, втілювати у практику наукові напрацювання, передавати свій досвід і знання студентам безпосередньо в робочій обстановці. Наприклад, базами клінічних кафедр та підрозділів Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

є 157 лікувально-профілактичних закладів різних форм власності [4, с. 92]; базами клінічних кафедр Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького – 41 лікувальний і лікувально-профілактичний заклад Львова, Трускавця, Луцька. Участь науково-педагогічних працівників у лікувальному процесі складає значний відсоток (у Львівській міській клінічній лікарні швидкої медичної допомоги, Львівській обласній клінічній лікарні він становить 50%) [11].

Посилюється роль міжнародного співробітництва галузевих університетів. Їх науково-педагогічні працівники беруть участь у освітніх та наукових заходах за кордоном, освітніх та наукових обмінах, навчанні і стажуванні за кордоном для вивчення відповідного досвіду, міжнародних конференціях, семінарах, спільних наукових дослідженнях за межами України [23; 28]. Є певні досягнення у цьому напрямі: зростає кількість науково-педагогічних працівників, які працюють або беруть участь у міжнародних наукових форумах у європейських країнах; посилюються предметні зв'язки окремих факультетів із відповідними підрозділами зарубіжних університетів; активнішими й конструктивнішими стають обміни делегаціями університетів європейського педагогічного простору [25]; вивчається позитивний досвід університетів інших країн у межах міжнародних проектів [29].

Міжнародними партнерами галузевих університетів України є університети та навчально-наукові центри Бельгії, Бразилії, Великої Британії, Ізраїлю, Індії, Іспанії, Канади, Катару, Китаю, Нігерії, Нідерландів, Німеччини, США, Туреччини, Угорщини, Франції, Швеції та інших країн [2, с. 11; 3, с. 54; 4, с. 121; 7, с. 85–86; 23; 25].

Також науково-педагогічні працівники можуть підвищити свою кваліфікацію шляхом участі в міжнародних освітніх або наукових програмах: Програмі імені Фулбрайта в Україні [7, с. 93; 10]; Програмі стажування Maurice R. Greenberg World Fellows Program від Yale University (інтенсивний чотиримісячний період удосконалення лідерських навиків); The Open Society Fellowship спрямована на підтримку осіб, які шукають інноваційні підходи для вирішення фундаментальних проблем тощо [10].

Строк навчання науково-педагогічних працівників визначається навчальними планами та програмами, обсягом навчального часу і встановлюється закладом, який проводить підвищення кваліфікації (стажування). У цілому в галузевих університетах відпрацьовані річні плани підвищення кваліфікації та визначено такі строки навчання (стажування):

- довгострокові курси підвищення кваліфікації: 108 академічних годин [4, с. 86]; 6 місяців [19]; 120 академічних годин (2 тижні) [13]; не менше 90 академічних годин (хоча у положенні міністерства визначено «не менше 108 академічних годин») [20, с. 9];

- короткострокові курси підвищення кваліфікації: цикли восьмигодинних курсів тематичного удосконалення [4, с. 86–87]; 3 тижні (навчання за фахом викладача) [19]; від 30 академічних годин (3 дні (24 години аудиторні) [13]; менше 60 академічних годин [20, с. 9];

- стажування: 1, 1,5, 2, 3, 6 місяців [3, с. 237]; не менше 6 кредитів ЄКТС (4 тижні або 180 годин) [20, с. 9].

Забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) в галузевих університетах здійснюється за реалізації таких заходів: «визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти; моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм; щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників університету та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті, на інформаційних стендах» [27, с. 15], рейтингове оцінювання кафедр тощо [2, с. 23–24]. Додатково, наприклад, у Київському національному торговельно-економічному університеті з метою забезпечення якості, обізнаності в діючих внутрішніх стандартах діяльності в стандарті «Система внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності КНТЕУ» виділено окрему складову – «Компетентність викладача КНТЕУ» [6, с. 46].

Питання про підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників розглядається постійно в університетах при аналізі готовності кафедр до нового навчального року. Звертається увага на якість підвищення кваліфікації (стажування), особисту зацікавленість і відповідальність викладачів, а також на додержання принципів безперервності й диференційованого підходу до підвищенні кваліфікації (стажування), та методах реалізації його результатів у навчальний процес [5, с. 28].

Досить серйозними є і вимоги до науково-педагогічних працівників. Наприклад, у Київському національному-торговельно-економічному університеті підтвердження відповідності науково-педагогічного працівника навчальній дисципліні, яку він викладає, передбачає наявність трьох одноосібних публікацій з навчальної дисципліни у рецензованих закордонних або фахових наукових виданнях України та проходження викладачем стажування тривалістю не менше шести місяців [20, с. 9].

Покращенню якості навчання та розповсюдженню нових педагогічних прийомів сприяє проведення відкритих занять. Наприклад, науково-педагогічними працівниками Київського національного торговельно-економічного університету у 2017 році було проведено 128 відкритих занять [6, с. 48].

За результатами довгострокового підвищення кваліфікації й успішного проходження підсумкового контролю науково-педагогічні працівники одержують документи про післядипломну освіту (свідоцтва державного зразка [21] тощо), а за результатами короткострокового підвищення кваліфікації науково-педагогічні працівники одержують свідоцтва, посвідчення або сертифікати [20, с. 10].

Крім того, у економічних університетах науково-педагогічні працівники протягом місяця після закінчення підвищення кваліфікації (стажування) зобов'язані одержані результати впровадити в освітній процес через розробку «навчально-методичного видання (підручник, навчальний посібник, практикум, ситуаційні вправи, збірник тестових завдань тощо)» [20, с. 11], «нових лекцій, методичних вказівок, підручників і навчальних посібників» [5, с. 28].

Результати підвищення кваліфікації та проходження стажування в університетах ураховуються: «під час проведення атестації науково-педагогічних працівників; під час обрання на посаду за конкурсом чи укладення трудового договору з науково-педагогічними працівниками» [27, с. 28].

Висновки і перспективи. Галузеві університети відповідно до нормативно-правових актів України забезпечують професійний розвиток своїх науково-педагогічних працівників. Університетами розроблено й власні положення про підвищення кваліфікації і стажування науково-педагогічних працівників.

За результатами дослідження можна виділити наступний позитивний досвід практик професійного розвитку науково-педагогічних працівників:

- обов'язкове проходження підвищення кваліфікації (стажування) педагогічного спрямування випускниками закладів вищої освіти, які вперше прийняті на штатні посади науково-педагогічних працівників університетів;

- щорічне формування «баз підвищення кваліфікації» для науково-педагогічних працівників за результатом конкурсу програм підвищення кваліфікації, поданих закладами і установами, що претендують на цей статус;

- діяльність внутрішньо-вузівської підготовки «Школа професійної майстерності», освітні програми якої охоплюють усіх викладачів університету;

- стажування науково-педагогічних працівників в установах і організаціях, для яких університети готують фахівців;

- створення для випускаючих кафедр (слід запровадити в університетах юридичного, економічного, а особливо педагогічного профілів) в установах і організаціях для яких ці університети готують фахівців, баз, де науково-педагогічні працівники поєднують науково-педагогічну та практичну діяльність з метою поповнення практичного досвіду (для подальшої викладацької і наукової діяльності), втілення наукових напрацювань у практику, передачі досвіду і знань студентам безпосередньо в робочій обстановці;

- запровадження в університетах постійного проведення відкритих занять для покращення якості навчання та розповсюдження нових педагогічних прийомів.

Подальшими напрямками досліджень є: організація професійного розвитку науково-педагогічних працівників у зарубіжних університетах, визначення освітніх потреб науково-педагогічних працівників.

Список літератури:

1. Борова Т.А. Професійна компетентність науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу як індикатор ефективності їхньої діяльності // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2011. № 32-33. С. 265-269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2011_32-33_40.
2. Звіт про виконання умов контракту № 907 від 26.10.2017 Зіменковським Б.С., ректором Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького за 2017 рік. – 30 с. / Публічна інформація. URL: http://meduniv.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1508&Itemid=834&lang=uk.
3. Звіт про роботу Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за 2014/2015 навчальний рік. 2015. 334 с. – URL: http://www.npu.edu.ua/images/docs/Prozoriy_universitet/Zvit_rektora/2015/Zvit_rektora_2014-2015_n_r.pdf.
4. Звіт ректора (2017 р.) / сайт НМУ імені О.О. Богомольця. URL: <http://nmu.ua/documents-of-the-university/zvit-rektora/>.
5. Звіт ректора ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Лук'яненка Д.Г. щодо виконання умов контракту від 14.04.2017 № 42-I, укладеного з МОН України, за період з 14.04.2017 по 31.12.2017. 2017. 97 с. URL: <https://kneu.edu.ua/userfiles/dostup/2018/zr2017.pdf>.
6. Звіт ректора Київського національного торговельно-економічного університету А.А. Мазаракі за результатами діяльності у 2017 році та виконання контрактних зобов'язань. 2017. 65 с. URL: <https://www.knteu.kiev.ua/file/MjIxNw==/c0f0d45385936e2d203305b92600c0e0.pdf>.
7. Звітна доповідь ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого В.Я. Тація про виконання умов контракту з МОН України за 2017 рік на конференції трудового колективу 05.01.2018. X., 2018. 132 с. URL: <https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/Щорічна-доповідь-ректора.pdf>.
8. Інститут післядипломної освіти / сайт КНЕУ імені В. Гетьмана. URL: http://ipk.kneu.edu.ua/ua/pidv_kval/vyklad_VNZ/.
9. Інститут післядипломної освіти / сайт НЮУ імені Я. Мудрого. URL: <https://nlu.edu.ua/інститути-факультети/інститут-післядипломної-освіти/>.
10. Інформація співробітникам // сайт ПНПУ імені К.Д. Ушинського. URL: <https://www.pdpu.edu.ua/informatsiya/spivrobotnikam.html?start=24>.
11. Клінічні бази Університету / сайт ЛНМУ імені Д. Галицького. URL: http://meduniv.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=110&lang=uk.
12. Конференція трудового колективу / сайт НПУ імені М.П. Драгоманова. URL: <http://www.npu.edu.ua/ua/podii/9-ss/2590-2014-01-24-11-40-08>.
13. Курси підвищення кваліфікації / сайт ПНПУ імені К.Д. Ушинського. URL: <https://www.pdpu.edu.ua/kursi-pidvishchennya-kvalifikatsiji>.
14. Лузік Е.В. Професійна компетентність викладача вищого технічного навчального закладу як домінуюча умова ефективності підготовки майбутніх фахівців до управлінської діяльності. URL: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/14358>.
15. Мирончук Н.М. Стажування як форма підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників // Андрагогічний вісник. 2013. № 4. С. 64-69. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/12403/1/11.pdf>.
16. Мороз В.М. Механізм організації підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників як об'єкт державного управління якістю освіти // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 3. С. 107-113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_3_22.
17. Навчально-науковий центр неперервної професійної освіти ІПО НМУ імені О.О. Богомольця. URL: <http://center.nmu.ua/index.php/vykladacham.html>.
18. Науково-освітній центр інтенсивного навчання іноземних та української мов «ІНТЕНСІВ» / сайт КНЕУ імені В. Гетьмана. URL: https://kneu.edu.ua/ua/Secondary_education/center_intensive/.
19. Підвищення кваліфікації викладачів. URL: <http://www.fppk.npu.edu.ua/ua/2017-12-19-12-38-02>.

20. Положення про підвищення кваліфікації та стажування науково-педагогічних і педагогічних працівників Київського національного торговельно-економічного університету, введене в дію наказом від 27.02.2017 № 661. 2017. 16 с. URL: <https://knteu.kiev.ua/file/MTc=/6f8266c590a05666573d273ea75173d7.pdf>.
21. Про управління інноваціями і безперервну освіту в Україні / сайт НПУ імені М.П. Драгоманова. URL: <http://www.npu.edu.ua/ua/podii/9-ss/2057-2013-01-24-18-19-06>.
22. Програми підвищення кваліфікації викладачів / сайт НПУ імені М.П. Драгоманова. URL: <http://kiido.npu.edu.ua/ua/kursy/dlia-vykladachiv/plan-pidvyshchennia-kvalifikatsii>.
23. Публічна діяльність ректора Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського / сайт ПНПУ імені К.Д. Ушинського». URL: <https://www.pdpu.edu.ua/publicna-diialnist-rektora>.
24. Рейтинги ВНЗ // Освіта.ua. URL: <http://osvita.ua/vnz/rating/>.
25. Ректор провітував перед колективом про минулий навчальний рік / сайт НПУ імені М.П. Драгоманова. URL: <http://www.npu.edu.ua/ua/podii/arkhiv-podii/326-pro-universytet/mizhnarodna-diialnist/proekt-tempus-inovest/novyny/3937-rektor-prozvituvav-pered-kolektyvom-pro-mynulyi-navchalnyi-rik-2>.
26. Семінар-тренінг від професора Гавайського університету / сайт НПУ імені М.П. Драгоманова. URL: <http://www.npu.edu.ua/ua/podii/9-ss/2215-2013-04-30-12-16-19>.
27. Статут ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана» (нова редакція), затверджено наказом МОН України 31.08.2017 № 1242. 2017. 68 с. URL: https://kneu.edu.ua/ua/Information_for/professors/norm_doc/norm_baza_kneu/statut_kneu/.
28. Статут Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького : затверджено наказом МОЗ України від 12.04.2017 № 426. URL: <http://meduniv.lviv.ua/files/info/statut.pdf>.
29. Стратегічні пріоритети розвитку Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського до 2021 р. / під ред. д. психол. н., акад. Чебикіна О.Я. Одеса, 2014. 69 с. URL: <https://www.pdpu.edu.ua/strategichni-prioriteti-rozvitku>.
30. Тимчасове положення про підвищення кваліфікації викладачів вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладів, інститутів удосконалення лікарів України, затверджено наказом МОЗ України 03.05.1993 № 95, зареєстровано в Міністерстві України 18.05.1993 за № 47. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0047-93/>.

Жабенко А.В.

Институт высшего образования
Национальной академии педагогических наук Украины

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ В ОТРАСЛЕВЫХ УНИВЕРСИТЕТАХ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье проанализирована нормативно-правовая база, регулирующая профессиональное развитие научно-педагогических работников в Украине. Для исследования были взяты восемь лучших отраслевых университетов по рейтингу 2017 года. На основе анализа информационных источников отраслевых университетов исследовано практики профессионального развития их научно-педагогических работников. Выявлен позитивный опыт в практиках профессионального развития научно-педагогических работников отраслевых университетов, который может быть реализован в других высших учебных заведениях Украины. Определены перспективы дальнейших научных исследований в этом направлении.
Ключевые слова: научно-педагогические работники, профессиональное развитие, профессиональная компетентность, повышение уровня профессиональной компетентности, повышение квалификации, стажировка.

Zhabenko O.V.

Institute of Higher Education of the
National Academy of Sciences of Ukraine

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL EMPLOYEES IN BRANCH UNIVERSITIES OF UKRAINE

Summary

In the article the regulatory framework about professional development of scientific-pedagogical employees in Ukraine was analysed. Eight the best branch universities of the 2017 rating was selected for research. Based on the analysis of information sources of branch universities, the practice of professional development of their scientific-pedagogical employees has been studied. It was revealed the positive experience in the practice of professional development of scientific-pedagogical employees of branch universities, which can be realized in other higher educational institutions of Ukraine. Prospects for further scientific research in this direction have been determined.

Keywords: scientific-pedagogical employees, professional development, professional competence, raising the level of professional competence, raising of the qualification, work on probation.